

แบบฟอร์มเสนอรายชื่อผลงานวิจัย

นิทรรศการ ห้องที่ 3 ผลงานวิจัยและสิ่งประดิษฐ์จากฐาน มทร.อีสาน 5 วิทยาเขต

หน่วยงาน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน นครราชสีมา

ลำดับที่ 5	รายละเอียด
ชื่อผลงาน	สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น : กรณีศึกษาเรือนโคราช
ชื่อผู้วิจัย	รองศาสตราจารย์กาญจนา ต้นสุวรรณรัตน์
บทคัดย่อ	<p>สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นโคราช เป็น สถาปัตยกรรมที่คนโคราชสร้างสรรค์ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นและความรู้ความสามารถในเชิงช่างซึ่งถ่ายทอดต่อเนื่องมาแต่บรรพชนตอบสนองความต้องการในการดำรงชีวิตที่เรียบง่าย สมถะ รูปแบบของสถาปัตยกรรมบ่งบอกถึงลักษณะของสภาพแวดล้อม ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ วัสดุที่เป็นทรัพยากรในท้องถิ่น และความเชื่อที่หล่อหลอมให้จิตใจของผู้อยู่อาศัยประณีตงดงาม สงบสุข</p>
เนื้อหา	<p>สถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นโคราชเพื่อการอยู่อาศัย เป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ รองจากอาหารและเครื่องนุ่งห่ม ซึ่งทำหน้าที่อำนวยความสะดวกให้คนโคราชมียุคที่ประกอบอาหาร รับประทานอาหารและเก็บอาหาร เพื่อการดำรงชีวิตและทำหน้าที่ประดุจเครื่องห่อหุ้มร่างกายให้อบอุ่นปลอดภัย จากความหนาว ความร้อน พายุฝน สัตว์ร้าย และคนร้าย ถ้าครอบครัวอบอุ่น สังคมจะสงบสุข คนโคราชเรียนรู้ที่จะเลือกสรรวัสดุธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่น เช่น ไม้ไผ่ ไม้หมาก ไม้เบญจพรรณ แฝก หญ้าคา ตลอดจนปรีอ แล้วนำมาปรุงให้เป็นเรือนเครื่องผูก เรือนไม้หมากและเรือนโคราช ต่างมีความแข็งแรงมั่นคงทนทาน ตามคุณสมบัติของวัสดุ สืบทอดความเชื่อในการวางอาคารตามตะวัน หันหน้าเรือนทางทิศเหนือ เพื่อให้เรือนนอนรับลมทิศใต้ พร้อมกับ การนอนหันหัวไปทางทิศหัวนอน ซึ่งหมายถึงทิศใต้ ใต้ถุนสูง หลังคาทรงสูงเพื่อการระบายอากาศได้ดี เรือนโคราชมียุควิธีในการก่อสร้างที่บ่งบอกถึงภูมิปัญญาเชิงช่าง เช่น กรรมวิธีการประกอบติดตั้งคล้ายเรือนไทยภาคกลาง แต่ขนาดเรือนมีขนาดเล็ก กะทัดรัด และผังพื้นคล้ายเรือนเกษของภาคอีสาน ไม่ทำเรือนล้อมชาน มีการนำวัสดุในท้องถิ่นเช่น ต้นปรีอ มาประกอบเป็นแผงฝา แสดงถึงการเลือกสรรสิ่งที่มีอยู่มากมายในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์โดยมีต้นแบบมาจากฝาสำหรับวัดของภาคกลางซึ่งใช้ใบจากเป็นวัสดุกรุและมีการออกแบบให้ฝาปรีอของเรือนโคราชใช้ไม้จริงทำกรอบฝาและคร่าวตั้ง ใช้ไม้ไผ่ทำคร่าวนอน โดยนำไม้ไผ่ไปทาน้ำมันยางและรม (เช่น)ควั่นเพื่อป้องกันการทำลายของปลวก มอด ทำให้ฝาปรีอมีชื่อเฉพาะ เรียกว่าฝาปรีอกรุเชิงดำ หรือฝาเชิงดำ เพราะเชิงภาษาโคราชหมายถึง เช็นของภาคกลางมีสีดำที่เกิดจากการรมควัน มีอายุการใช้งานทนทานนับร้อยปี</p> <p>สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นโคราชเพื่อการอยู่อาศัย หมายถึงเรือนของคนโคราชที่ไม่มีสถาปนิกเป็นผู้ออกแบบแต่มีช่างชาวโคราชเป็นผู้สืบทอดภูมิปัญญาของบรรพชน เป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต การปลูกเรือนของคนภาคกลาง คนโคราช</p>

เรียกว่า ยกเรือน ยกชั้นตั้ง ยกชั้นประกอบ ยกชั้นให้เป็นหลักเป็นฐาน เป็นกรอบเป็นคร่าว เป็นเรือนเครื่องผูกจากไม้ไผ่ หรือจะเป็นเรือนไม้หมาก หรือจะเป็นเรือนโคราชที่มีขนาดใหญ่กว่ามั่นคงแข็งแรงกว่า เพราะฝีมือเชิงช่างและฐานะทางเศรษฐกิจที่พอจะหาได้ ล้วนมาจากฐานะทางสังคมที่อบอุ่น เอื้อเพื่อแบ่งปัน ขยันหา ขยันเก็บ ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นและความมุ่งมั่นที่จะสร้างฐานะครอบครัวให้มั่นคง ทำให้เรือนโคราชยังคงทำหน้าที่ปกป้องผองภัยทั้งหลาย จากความร้อนหนาว พายุฝน สัตว์ร้ายและคนร้าย หลายชีวิตเกิดและเติบโตในเรือนโคราชจนกระทั่งตายจากไปถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน

ข้อเสนอแนะในการออกแบบเพื่อการอยู่อาศัยอย่างยั่งยืน

๑) การวางทิศทางอาคารตามตะวัน และหันหน้าเรือนไปทางทิศเหนือ โดยหันด้านแคบของอาคารหรือด้านหน้าจั่วของเรือนไปทางทิศตะวันออกและตะวันตก จะทำให้อาคารรับแสงแดดน้อยที่สุด ขณะเดียวกันจะทำให้ลมเย็นจากทิศตะวันตกเฉียงใต้พัดเข้าสู่ตัวเรือนนอนในฤดูร้อนและฤดูฝน ส่วนลมหนาวที่พัดเข้าทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือจะเข้าถึงเรือนนอนได้น้อย เนื่องจากต้องผ่านห้องรับแขก นั่งเล่นพักผ่อน ซึ่งอยู่ทางทิศเหนือของเรือน ทำให้เกิดสภาวะน่าสบายตลอดทั้งปี

๒) การเจาะช่องเปิด เช่น หน้าต่าง หรือช่องแสง ช่องลม ด้านทิศใต้ ช่วยให้ลมพัดเข้าตัวเรือนแต่ในขณะเดียวกันแสงแดดช่วงฤดูหนาว ตะวันจะอ้อมใต้ ทำให้ได้รับแดดที่รุนแรง ดังนั้นการออกแบบหลังคาควรให้มีชายคายื่นยาว เพื่อให้เกิดร่มเงาแก่ผนัง

๓) เรือนโคราชมีใต้ถุนสูง เพื่อการถ่ายเทอากาศ ทำให้เย็นสบายและปลอดภัยจากอุทกภัยที่อาจเกิดขึ้นได้ การกั้นห้องในบริเวณใต้ถุน จะทำให้ประสิทธิภาพของการระบายอากาศลดลงส่งผลให้สภาวะน่าสบายลดลงด้วย

๔) เรือนโคราชออกแบบให้มีหลังคาทรงสูง เพื่อป้องกันอากาศร้อนไม่ให้ส่งผ่านเข้าไปในตัวเรือน การเจาะช่องระบายอากาศที่หน้าจั่วทั้งสองด้านจะช่วยให้ลมพัดพาความร้อนออกไปจากห้องใต้หลังคา ทำให้ความร้อนลดลงเร็วขึ้น

ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบสถาปัตยกรรมเรือนโคราชกับความเป็นอยู่ของชุมชนและทรัพยากร ธรรมชาติในท้องถิ่น สะท้อนให้เห็นจากวิถีชีวิตของสังคมเกษตรกรรมที่มีการทำนา ทำสวนและทำไร่ ใต้ถุนเรือนจึงเป็นโรงอเนกประสงค์ที่บ่งบอกอาชีพของเจ้าของเรือน เช่นที่ทอผ้า ก็ทอเสื่อ อุปกรณ์ปั้นหม้อ มีดจักตอก รวมไปถึงจอบ เสียม ระหัดวิดน้ำ แห ลอบ โซ่ ข้อง ตลอดจนข้าวเปลือกและมะพร้าวแห้ง ไม้ที่หาได้จากป่าเบญจพรรณกลมกลืนหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นไม้เต็ง ริง ประดู่และมะค่า

องค์ประกอบของเรือนโคราชล้วนทำจากไม้เหล่านี้นทั้งสิ้น ซึ่งเป็นตัวชี้วัดความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่าในอดีต และสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของเรือนโคราชคือ ฝาปรีอกรุเซงดำ ซึ่งเป็นสิ่งแสดงถึงความชาญฉลาดในการนำต้นปรีอซึ่งมีอยู่ทั่วไปในบึงน้ำที่สะอาด เกิดอยู่ในธรรมชาติมาประกอบเป็นฝาเรือนที่มีความทนทานนานนับร้อยปี

กาลเวลาผ่านไปภูมิประเทศยังคงเดิม ภูมิอากาศเปลี่ยนแปลงไปสู่ภาวะโลกร้อนแห่งแล้ง วัสดุที่หาได้จากธรรมชาติไม่เพียงพอกับความต้องการ มีวิทยาการใหม่ผลิตวัสดุสังเคราะห์มาทดแทนวัสดุธรรมชาติ มีเทคโนโลยีในการก่อสร้างที่เอื้อให้อาคารสูงเป็นร้อยชั้น วัสดุก่อสร้างพร้อมยี่นคานยาวได้เป็นร้อยเมตร ประกอบกับวิถีชีวิตของสังคมเกษตรกรรมปรับเปลี่ยนเป็นสังคมอุตสาหกรรม พร้อมกับนวัตกรรมเพื่อความสะดวกสบาย มีพัดลม เครื่องปรับอากาศ ทำให้ลมธรรมชาติถูกเปลี่ยนทิศทาง เพียงพระอาทิตย์และพระจันทร์ที่ยังคงเดิม คนโคราชในยุคศตวรรษที่ ๒๑ เปลี่ยนอาชีพ เปลี่ยนวิถีชีวิต และแน่นอนเปลี่ยนวิถีคิดในการดำรงชีวิต นั่นย่อมหมายถึงความเชื่อดั้งเดิมเริ่มเลือนหายไป

ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงไปสู่เทคโนโลยีใหม่ ซึ่งต้องอาศัยปัจจัยหลักคือเงิน ในการจับจ่ายซื้อหาเทคโนโลยีมาตอบสนองความต้องการ การเรียนรู้ที่จะอยู่กับธรรมชาติยังเป็นต้นทุนที่ทุกคนใช้ได้อย่างเท่าเทียมกันโดยไม่ต้องซื้อหา การศึกษาเพื่อออกแบบเรือนโคราชเพื่อการอยู่อย่างยั่งยืนจึงเป็นอีกหนึ่งทางเลือก สำหรับคนโคราชที่ปรารถนาจะดำรงไว้ซึ่งความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาของบรรพชน

นอกจากสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเพื่อการอยู่อาศัยชาวโคราชยังมีวิถีชีวิตผูกพันกับพระพุทธศาสนา ดำเนินชีวิตด้วยวัฒนธรรมชาวพุทธ เข้าวัดฟังธรรม รักษาศีล เจริญสมาธิภาวนาเพื่อรักษากาย วาจา ใจ ให้สะอาดบริสุทธิ์ ด้วยศรัทธาที่เกิดขึ้นจึงสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมเพื่อพระพุทธศาสนาที่ประณีตทรงคุณค่าควรแก่การรักษาให้ดำรงสืบไป

รูปภาพประกอบ

รายละเอียดอื่นๆ
(ผลิตภัณฑ์ / โมเดล /
ขนาด)

แบบจำลองเรือนโคราช ขนาด 60cm X 60cm จำนวน 5 หลัง
งบประมาณปรับปรุงผลงานทั้ง 5 หลัง รวม 20,000 บาท